

szetesen a szobrászat mellett az írás aktusát lépteti játékba a jelentésképzésben. Bármilyen is legyen ez a monumentumalkotás, célja az emlékeztetés, amely elvileg a felejtés ellen dolgozna. De – figyelmeztet Derrida – ez az archívum csakis az eredeti emlék helyébe lépve jöhet létre, amazzal pusztulásra ítéelve. (Vö. Jacques Derrida, *Az archívum kínzó vágya* / Wolfgang Ernst, *Archívumok morajlása*, ford. Beczky Péter, Lénárt Tamás, Bp., Kijárat, 2008, 21.) A két olvasat tehát nemhogy nem zárja ki egymást, de meglepően összecseng.

Azután, hogy az elbeszélő azt állítja, „[n]em akartam újabb történetekkel gyarapodni, és a meglévők közül is csak párat akartam kimenekíteni” (137.), leginkább kényszerességnek hat az elbeszélés folytatása. Hogy mennyire nehéz lemondani a megszólalásról/megszólításról – hiszen azzal együtt a megszólított végleg elnémul –, újra a halál félelmével íródik körül: „Valaki úgy vélekedett, hogy a szirének hangjánál biztosabb halált jelent a hallgatásuk. [...] ...parttalan hallgatásod eláraszt, és sziklaszirtté változtat saját közepében.” (153.). A szövegből csak legvégül, az utolsó bekezdésben törlődik ki a „te”. A hegedülni tanulás – amely itt középpontba kerül – Visy Beatrix szerint (*Madártávlát és halszemoptika*, Műút, 2015054, 68.) a szakításból való sikeres kigyógyulást előjelezi. Az utolsó mondatban a *holnap* határozószó is valamifajta elmozdulást jelez a történetektől, az eddigi múltira irányultságot felváltja a jövő lehetősége.

Láng Orsolya prózája egy igen megfontolt, néhol talán kissé túl is gondolt alkotás. A zsúfolt, lírai nyelvezet, a metanarratívákkal körbeszótt, komplex narráció többet tartogat annál, mint amit ezen elemzés feltár, ugyanakkor éppen ez a rendkívüli esztétikai igény buktathatja el az olvasás élvezhetőségét. Érzékenysége mégis megkapó, sejtelmessége nem hagyja nyugodni az olvasót – a szöveg végül is eléri célját, és összességében egy kifejezetten ígéretes író körvonalaz. (*Erdélyi Híradó-FISZ*)

POGÁNY ESZTER

Mondd, hol van az a krézi srác?

HATALA CSENGE: *HÍRZÁRLAT*

1973 januárjában egy balassagyarmati testvérpár fegyvereket szerzett édesapjuk munkahelyéről, a helyi határőrségi laktanyából, s közel egy hétig fogva tartott húsz lányt a város kollégiumában. Követelésük az volt, hogy Budapestről repülővel Nyugat-Európába távozzanak. Mivel hírzárlatot rendeltek el az ügyben, hosszú ideig csak töredékeiben lehetett ismerni az eseményeket. 1986-ban jelent meg a korabeli sikeríró, Végh Antal kötete a túszióráról, ami hosszú időn keresztül Nógrád megye kommunikatív emlékezetének része maradt. A *Könyörtelenül* alcíme szerint regény, a párbeszédet és a riport eseményközlő narratíváját a lineáris időrend felfüggesztése és a visszaemlékezések közbeékelődése teszi az olvasói reflexió tárgyává. A felforgató bűncselekményt a kötet hátsó borítójára elhelyezett egyik ajánló szerint persze a szocialista társadalom „vadhajtásaként” szükséges olvasni, ami-

ből okulni kell tehát. A cselekménysorozat abszurditása azonban vagy felszámolta az allegorizálás ilyesfajta közvetlen lehetőségét, vagy éppen, hogy a korabeli társadalmi-politikai rendet vonta radikális kritika alá. Hiszen azzal, hogy az elbeszélés módszeresen kerüli a hely- és személynevek használatát, felerősíti a kriminalisztikai jellegű szövegek (bírói, ügyészségi, rendőrségi jegyzőkönyvek) beszédmódjának hatását, tárgyyszerűsége ugyanakkor az egzisztencialista filozófia action gratuite-jét és az abszurd ontológiai-antropológiai karakterét hozza játékba.

Az eseményektől közel másfél évtizednyi távolságban kiadott Végh Antal-regény Nógrád megyében bizonyosan hatást gyakorolt a korabeli közbeszédre, de az emlékezet előhívási folyamatát is megváltoztatta olyan módon, hogy a regény elolvasásától kezdve a *Könyörtelenül* konstrukciója írta elő az emlékezés gyakorlatát. Az eseményekben sok család volt érintett ilyen-olyan módon, és rendkívül sokan érezték magukat érintettnek akár személyesen is (mint közvetlen résztvevői az eseményeknek), vagy éppen balassagyarmati lakosként, de akár a túszzámmal kapcsolódó belügyi cselekmények akkori résztvevőinek később megszületett gyerekeiként. A könyvből 1989-ben *Túsz történet* címmel film készült az alternatív zenei szcénában már ismert Beri Ary főszereplésével, ami így a korabeli tizenévesek figyelmét is erősen magára vonta. Annyi bizonyos, hogy az 1980-as évek és a rendszerváltás emlékezete Nógrád megyében ezzel a történettel némiképpen eltér attól a gyakorlattól, ahogyan ez a korszak ma már hamis nosztalgiával jelen van a különféle társadalmi diskurzusokban.

Hatala Csenge *Hírvár: A balassagyarmati túszzámmal* című kötete szükségképpen ehhez a többszörös emlékezeti diszpozícióhoz kapcsolódik, amikor a hátsó borítón jegyzett műfaji meghatározás szerint „sajátos tényregényként” új keretet ad a történetnek. A balassagyarmati szerző az előszó szerint arra vállalkozik, hogy személyes beszámolókra és dokumentumokra, illetve levéltári anyagokra támaszkodva hiteles beszámolót adjon az eseményekről, ugyanakkor azt is hozzáfűzi, hogy a „folyamatos olvashatóság érdekében néhány hiányzó részletet a képzeletemet mozgósítva pótoltam”. Az elbeszélői pozíció ilyesfajta kettős (hangsúlyozottan a tényekre épülő, ugyanakkor vállaltan a fantáziának is teret adó) meghatározottságát azonban egy bizonyos naivitás írja felül, ami nemcsak az igazságba vetett hitet teszi láthatóvá, hanem a rendszerváltás előtti Magyarország súlyosan leegyszerűsítő képét is megteremti. A *Kiáltások* című első fejezet a második világháború lezárását követő időszak felől indítja a Pintye testvérek történetének elbeszélését, amelyben Balassagyarmat áldozatisága kap különösen erős hangsúlyt: „Az alkotmány születése utáni években sötét felhők gyülekeztek Nógrád megye székhelye, az Ipoly folyó bal partján fekvő határ menti kisváros, Balassagyarmat felett. 1950-ben a megyeszékhelyi jog az alig ötven kilométerre elhelyezkedő Salgótarjánhoz került, s ez kedvezőtlen jövőt ígért a városnak.” (17.). A helyszín hangulatának tragizáló leírása és egy gyors időbeli áttekintés vezeti át az olvasót a gépkarabélyt és a pisztolyt a kabátjuk alatt rejtgető testvérpárhoz, innen pedig a család társadalmi beágyazottságához. Kétségtelenül nehéz feladat beszámolni egy olyan eseménysorozatról, amelynek legtöbb részlete, illetve végkifejlete jól ismert, ezt a nehézséget az apa és az anya származásának, házasságuknak, illetve a gyerekek nevelésének történetével oldja fel az elbeszélés, amit a korábbi barátokkal, ismerősökkel, illetve a

kisebbségi fiúval készített interjúk részletei bontanak meg. Ez a gesztus nyilvánvalóan a tényfeltárás diskurzusát erősíti, ugyanakkor annyiban erősen irányított, hogy kifejezetten a lánykollégiumban történő túszejtés okait kívánja megkeresni, illetve megmagyarázni a kommunista rendszerben a Nyugatról való álmodozás hátterét. Mindehhez közel félévszázadnyi távolság adódik hozzá, amely időbeli elválasztottság arra még éppen elegendő, hogy az eseményekben érintett, még élő személyek, többek között a kollégiumban foglyul ejtett lányok, illetve a rendőri intézkedésekben részt vevő tisztek megkérdendők legyenek az általuk megtapasztalt eseményekről.

A hat napon át zajló fogva tartás történetének lineáris elbeszélése az események pontos felidézése szándékával történik, ami egészen a párbeszéddek (!) rekonstruálásáig megy el – ezt a folyamatot szakítják meg a visszaemlékező személyek beszámolóí. Ez a narrációs technika azonban sokkal inkább az emlékezés konstrukciós folyamataira mutat rá, amelyben az emlékezés tárgya már csak a jelen értelemadó tevékenységében létezik: „László olyan hévvel húzta el az ágyat, mint amilyen erővel öt nappal azelőtt odatolta, s ugyanaz a félelem lobbant fel a szemében. [...] Most is azt hitte, hogy az a hajszálnyi esély megmarad a bátyja megmentésére, hogy majd valaki bejön, és segít. Ezt akarta hinni, még akkor is, ha egész lelkével tudta: már senki sem segíthet. Vége.” (226.) Ebben az emlékezési stratégiában látom a kötet legnagyobb veszélyét: az úgynevezett „hiteles”, vagyis a tanúk, résztvevők közel fél évszázadnyi távolságból megtett visszaemlékezései összekapcsolódnak az elbeszélés 1973-ban zajló eseményeivel, amely a narrátor szólamá: utóbbi azonban folyamatosan átcsúszik a harmadik személyű elbeszélés ellenére a sajnálatkeltés érzelmes diskurzusába.

A *Feltépett csend* című utolsó fejezet az ítélethirdetés napjának és az ismeretlen helyre temetett idősebb Pintye fiú síremlékének felidézésével indul, majd a narrátor első személyben, a kötet szerzőjeként szólal meg a megírás periódusából. Zavarba ejtő végigolvasni a vélhetően szándékosan csapongó gondolatfolyamat, amelyből a sírhely kinyomozásának, az urna kibontásának és a még élő kisebbségi testvérhez való visszajuttatásának története elevenedik meg: „A zuhogó záporban elhelyeztem a szál vörös rózsát, amelyet hosszú ideje szorongattam a kezemben. [...] Némán meredtem hát a virágra, miközben a szemem előtt úgy folytak össze a betűk és a színek, ahogy a fejemben kavargtak a képtelenségnek tűnő tények, melyeket a márványtábla mögött rejtőző urnával kapcsolatban megtudtam. A története különös, a temető gazdái úgy fogalmaztak, hogy »egy csoda«, hiszen 1997 óta nincs meghosszabbítva a bérleti szerződés, így az urnának már réges-régen nem szabadna ott lennie. [...] Fehér porcelán. Milyen egyszerű, ahogy belepi a por, a feledés és az évek. »Csoda« – idéztem fel magamban, miközben a felragyogó nap fényében kissé kábultan, összeszorult szívvel bámultam a feltépett csend sebeit.” (312–313.) Az idézett szakaszhoz mellékelte fotó a márványtábláról az elé helyezett vörös rózsával számomra súlyosan eltéríti a kötet vállalkását, s olyan morális aggályokat erősít meg, miszerint a tényfeltárás átbillen a bűncselekmény relativizálásába, a tettesnek a kommunista rendszer, a körülmények, a család áldozataként, sőt, mártírjaként való felmentésébe. Ezt a sajátos epilógust a korábbi fejezetek egyes fotói is erősítik – például a holttest elmozdításáról készült, a bakancsba bújtatott lábakat még megmutató felvétel, vagy az ablaküvegen a golyónyomokat, illetve a